

E. Kieckers, care o reia în „Indogermanische Forschungen“, XXXVIII (1920), p. 211, se gândește la repetarea anticipată a lui *-n-* din *uno*, ca în lat.-vulg. *semprem, vinginti*, fr. *concombre* (lat. *cucumerem*), adăugând în același timp că Vossler, după o comunicare verbală, ar fi mai curând pentru o contaminație cu *non*.

O explicație încă mai simplă și mai directă a fenomenului ar fi, poate, a se admite influența lat. *nungulus* = nullus (Festus, ed Lindsay, p. 184), — el însuși, produs al analogiei cu *singulus*,

V. Bogrea.

XI.

Ci'nce.

Un cuvânt care, întocmai ca și locuțiunea *zo te cuște*, s'a izolat pentru a trăi numai într'o expresiune figurată este *ci'nce*. Această expresiune este: *Mi-s* (= „sânt“) *cince de sătul*. Com. Coca (Bănat). Se mai găsește și ca nume propriu de familie, dezvoltat din poreclă și având forma *Cincea* în Gledin și Monor (i. Bistrița-Năsăud).

De la început ne izbește înfățișarea latinească a cuvântului. În adevăr el trebuie să se derive din lat. *cīmel, -icem*, „ploșniță“, „stelniță“, care a putut să dea românește mai întâiu *ci'mece*, apoi prin sincoparea lui *-e-* neaccentuat *ci'mce*, în sfârșit prin asimilare *ci'nce* (cf. vegl. *činko*, ital. *cimice*, piac. *cizma*, bergam *šimēga*, log. *kinuge*, port. v. *chumse*, span. v. *zisme*, span. mod. *chunche*, neap. *pimmeče*, idem ap. Mayer-Lübke, Rom. Et. Wb. No. 1915, p. 152¹⁾). Cele două cuvinte străine, pe care le avem pentru a numi insecta numită de el, l-au silit să se retragă în expresiunea citată mai sus, al căruia înțeles trebuie să fie „Sânt plin ca o ploșniță care se umflă când se satură“, „Sânt ploșniță umflată (plina) de sătul“.

1) Cuvântul se găsește și în albaneză în formele *k'imek* și *tšimek* Relativ la cea dintai G. Meyer, *AEtWb*, p. 227 ne spune: „Aus se. *kimak* 'Wanze' im Küstenland nach Vuk, das aus einem rom. Dialekt stammt, de, wie das Alb. und Vegliot, in lat. *cimicem* das *c* als *k'* sprach“. *Tšimer* e rostirea scutariana a lui *k'imek* v. ibidem Grecescul τσι έζ: 'Wanzek Hundelaus' - it. *cimice*, v. G Meyer. *Neugrteutsche Studien*, IV, 93

Cujei'că, cânjéu,

La p. 451 a *Rum. Deutsches Wörterbuchu*-ului lui Tiktin găsim următoarele: „cuje'ică sf. Art Kleid DOS. VS. Apr.^r (*mi-am lepădat cujeica jos ce torceam*) — Et. Wohl zu slav. *Koža* „Haut“, vgl. *cojóc* u. wegen der Endung *scurte'ică, ciube'ică* etc.“

Atât înțelesul, cât și etimologia, pe care de altfel le admite și D-I G. Pascu, *Sufixe românești*, București, 1916, p. 236, sunt date greșit, deoarece D-I Tiktin a pornit numai din citatul pe care ni-l dă din Dosofteiu fără a-l înțelege. Avea totuși puțința să găsească lămuriri în privința înțelesului în dicționarul lui Alexi, care ne dă: „*cujeică* f. Rocken, n“. De fapt în partea nordică a Văii-Someșului instrumentul de tors numit de cea mai mare parte a Românilor *furcă* după forma sa primitivă, nume străbătut și la popoarele învecinate (bulg. *furka, hurka*; alb. *furke*¹), se numește *cuje'ică*.

În Biserica-Albă din Maramureș se aude forma *cujelca* (com. Dr. AL. CZIPLE, profesor la liceul grăniceresc din Năsăud.

Această din urmă formă ne indică și originea cuvântului. El derivă din rut *kyželika*, și acesta un derivat al lui *kyželk* s. *kyžil'* („quenouille“, „Spinnrocken“ cf. rus. *kyželk*, srb.-cr. *kyželj*, sl. *kožêlj*, ceh. *kužel*, pol. *kuz'el*, care pare a fi străin apoi formele paralele mai aproape de originea p.-sl. *keděľъ* s. *koděľ'a* rut. *kuděľ'a*, rus. *kydel'я*, bg. *kyděl'a, kydělka*, skr. *kudjelja* etc. v. Berneker Sl. Et Wb., p. 598)² Sufixul *-ica* s'a dezvoltat din *-elscă* sub influența analogică a cuvintelor terminate în *eică* < sl. *eika*, care „formează diminutive în rus., rut. (Belic, § 54)“ și „există și în bulg., cf. bulg. *karageika* 'espèce de prune', *povareika* 'cuillère de cuisine'³), ca: *cațaveică* < rus. *kaťaveika, copeică*

1) Asupra numelui *furcă* vezi studiul regretatului D. PUSCHILA *Furca de tors* publicat în *Conv. lit.* XLVIII (1914) începând cu Nr 5, p 469 și I.—A. CANDREA, *Straturi de cultură și stratur de lumbă la popoarele romanice*, lecțiune de deschidere ținută la Facultatea de litere din București publicată în *Vieța nouă*, 1913, No. 10 și 1914, No 11.

2) Amintim la acest loc că același cuvânt.slav și tot cam pe aceeași cale, dar dintr'o formă mai veche *Kuzal, a dat naștere, cum a arătat Miklosich, *Slav. Elem. im. Magy.* (cf. Nyelvír, XI, p. 169) și ungurescului *guzsaly*, care încă are înțelesul de „quenouille“, „Spinnrocken“

3) G. PASCU, *o. c.*, p. 238.

< rus. *kopeika*, *șubeică*, *jubeică* ∠ rut. *șubeika*, *colomeica*
 < rut. *kolomiika*, megl. *veică* 'petite branche' ∠ bulg. *veika*,
bârzeică (*bârzeică*, *bârgeică* și *bârjeică*) 'săniuță' ∠ bulg. *bâr-*
zei 'rapide', *deveică* adj. fem. 'habile' < bulg. *deavoika* 'vierge,
jeune fille', subt care s'a desvoltat și în *tindeică* (*intindeaică*
 megl. (*s*)*tindeç'lă*) ∠ *tindeche* 'eiserner Stab, der im Webstuhle
 die Leine spannt' < lat. *tendicula* și *suveică*, „navete“
 (< *suvaică, megl. *suvalcă* – bulg. *sovalk*), care mai are și
 forma *suvelniță*; pentru care cf. slov *suvalnița*; apoi *giubeică*
 ∠ *giubeă*, *tăbeică* (*tăbăică*) 'săculeț' ∠ *tab-* 'ciuteică < *cioată*,
scurteică < *scurt* (> bulg. *scurteika*), *borbeică* (*băbeică ∠ *babă*),
bujleică < *pujlă*, *borșeică* < *borș*, *ciubeică* ∠ *ciubuc*, *cucu-*
veică < *cucuveă* etc.

După cele expuse și cunoscând împrejurarea că în limba
 veche pronumele relativ *ce* înlocuește adeseori cazuri cu prepo-
 ziție, pasajul citat al lui Dosofteiu, *mi-am lepădat cujeica jos*
ce torceam, se va interpreta: „mi-am lepădat *furca* jos (corect:
 „jos *furca*“) din care torceam“.

În sfârșit trebuie să adăugăm că dintr'o formă paleoslavă
 *koželъ (cf. Berneker, l. c.), deci mai veche, credem că e de
 derivat *cânjeu* = lemnul pe care se pune caierul H. VII, 211,
 cfr. XIV, 351, Damé, T. 140; *cânjău* = durița mică, făcută pe
 furca de tors, ca să nu cadă caierul Rădulescu-Codin, cf. H.
 XI, 312, care a fost apropiat de *gânj* (< paleosl. *gažъ) în
 forma *gânjeu*. Când *furca* [de tors] se desface în două, par-
 tea ce poartă caierul se numește *gânjeu*, sau *gavan*. Damé.
 T. 140, din care îl și derivă Dicț. Acad II, fasc. III, p. 224.
 Pentru sufix cf. *grindeu* ∠ *grindeiu* ∠ paleosl. *grēndefъ,
 Dicț. Acad. II, fasc. IV, p. 313) etc.

†Cunoștințe și †neștiințe.

†*Cunoști'nțe* < *cognoscens*, -ntem e un cuvânt ve-
 chiu, dispărut astăzi din graul viu, care lipsește din dicțio-
 narele noastre etimologice, cu toate că a fost relevat încă de
 Cipariu, *Chrest.* (Blaj, 1858), p. 125, care îl găsisse în *Sicriul*
de aur (1683) în propoziția: *Să sfârșiră rudele mele, și cu-*
noștinții miei mă uitară pre mine (*Chrest.*, p. 118).¹⁾ Aseme-

1) Cipariu mai dă și alte exemple în *Principiul de lumbă și scrip-
 tură*, Blaj, 1866, p. 198, așa din *Pravita de la Govora*, 1640 fol. 56 r.
Preotulū de va treace dentru cunoștinții lui într'altă țară și din Cazanla
lui Varlaam (1643), fol. 113 v *și toți cunoștinții lui stătură departe di*
în ulū, și fol. 139 r de câtră cunoștințu tăi [te va cuprinde] *rușine*.

nea l-a întâlnit și relevat cu înțelesul de „amici“ și fostul profesor de la universitatea din Cluj Dr. Gr. Silași în Pșaltirea lui Viski scrisă la 1697 (v. studiul lui Silași asupra acesteia: *Pșaltirea calviniano-română versificată în Transilvania*, VIII-1875, p. 143 și 152), în care o parte însemnată din psalmi sânt copiați de pe un text mai vechiu tradus după Pșaltirea ungurească a lui Szenczi Molnár Albert¹⁾ în ps. XXXI, 9 *Entre tocz allenisi aĵ mjej Me defaim vecsini Sze tem kunostinczi Kend me ved nainte kaszei* etc.²⁾ În sfârșit l-a întâlnit subsemnatul în textul unui fragment dintr'un *Molitvenic* românesc manuscris din jumătatea I-a a sec. XVII copiat de pe un text scris, cum vom arăta altădată, înainte de 1580, în propozițiile: *Toți căți mă veți vedé mor'tu, cu dragoste sărutați-mă soĵii miei acum. iubiții și cunoștinții miei* (f. 25 v°, r. 8—9) și *plângeți dereptu mine frați soĵii și rodurile și cunoștinții* (f. 27 r°, r. 7—8)³⁾.

Pricina că acest cuvânt n'a fost luat în seamă de dicționare cred că nu e atât scăparea din vedere a lexicografilor, ci mai mult împrejurarea că ei, cunoscându-l din câte un singur text, l-au considerat ca greșală de tipar în loc de „cunoșcuții“, ori că l-au socotit de neologism introdus de traducător după modelul vreunui text latinesc pe care a putut să l aibă în vedere afară de cel unguresc. Dar împrejurarea că cuvântul se găsește în manuscrisul amintit, care prin limba sa aoarține întru toate textelor așa numite „husite“ și a fost tradus din slavonește, ne dovedește că el eră poporal și se întrebuință încă în sec. XV—XVII, fiind o prețioasă rămășiță — cu înțelesul verbal încă nepierdut tocmai în întregime, deși a ajuns

1) v. Silași, *o. c.* p. 143 și Dr. Sztripszky Iliađor și Dr. Alexics György, *Szegedi Gergely énekeskonyve XVI. századbeli roman fordításban*, Buda-pest, 1911, p. 190-191

2) Textul îl dăm după copia făcută de Silași care se găsește în proprietatea liceului grăniceresc din Năsăud

3) *Pagini literare*, I (1916), No 7, p. 143.

să fie considerat ca substantiv — a participiului prezent în *-inte* < *ens*, *-entem*, din care ne-au mai rămas astăzi numai *părinte* < *parens*, *-entem*, și *plointe* (olt. Muscel) „*temps pluvieux*“ < *plovens*, *-entem* (= clas. *pluens*) — cu păstrarea lui *-o-* aton sub influența lui *ploaie* — având caracter de substantive și *fierbinte* < *fervens*, *-entem* cu caracter de adjectiv.

Aceeași însemnătate trebuie să o atribuim și lui † *neștiinte* < *nesciens*, *-entem*, pe care l-a întâlnit Silași cu înțelesul de „*együgyű*“, „prost“ tot în Psaltirea lui Viski, ps. CXIX, 65. *Kuventul teu kari el jau aminte Luminadze minte-entunekate Pre nestinczi envacze premendrie.*

Pricina dispariției acestor două participii trebuie să fi fost omonimia: s'au confundat cu formele identice din punct de vedere fonetic ale substantivelor *cunoștință* și *neștiință*.

Îmbăgivă, îmbăgiră.

La p. 52 a *Glosarului de cuvinte dialectele* publicat de A. Viciu în AAR., București 1906, găsim cuvântul *îmbăjnă*, *a-l*, „*a-l purtă cu vorba*“: „nu mai *îmbăjnă*, că nu te cred“, Reteag. Modul cum și-a strâns Viciu materialul *Glosarului* nu e dintre cele mai necriticabile. El însuși ne spune: „In adunarea și controlarea materialului mult m'au ajutat școlarii mei“ (p. 6, AAR., p. 64). Astfel în lucrarea sa strânsă în mare parte pe baza spuselor unor copii nepricepuți s'au strecurat o mulțime de greșeli. Și cuvântul *îmbăjnă* e dat greșit în urma cetirii lui *u* ca *n* în comunicarea unui astfel de elev care a mai crezut că pe *ğ* trebuie să-l transcrie cu *j*. Și forma dată de el a putut să ademenească pe unul dintre cei mai distinși filologi ai noștri, dl Bogrea, ca să o aducă în legătură cu *basn*. Forma adevărată însă a acestui verb foarte des întrebuințat în graiul ardelean și maramureșean este *îmbăgioă*, *îmbăgiuă*, *îmbăgioă*, *îmbăgiuă* cu înțelesul de „*a purtă cu vorba*“, „*a încurcă pe cineva*“, de pildă: „*Ce mă îmbăgiuezi atâtă? Spune-mi drept cum s'a întâmplat!*“ „*L-o îmbăgiuat cât l-o îmb giuat, dar n'o mai avut încotro, o trăbuit să-i*

dele banii". „L-o îmbăgiuat cu fel de fel de vorbe și povești și în sfârșit o trăbuit să-i ieie fata", „Lasă-l nu-l mai îmbăgiuă", etc. Se întrebuițează și figurat, d. p. în zicerea: „astăzi vremea e îmbăgiuată" („adecă nesigură, nu se știe dacă va fi timp frumos sau urit"), com. R. Ionașcu din graiul de pe la Năsăud în Rev. Crit.-Lit., II, Iași, No. 2, Februarie 1894.

Verbul *îmbăgiuă* sau *îmbăgiuă* negreșit trebuie adus în legătură cu latinescul fem. *ambages*, -is [ambi-ago], care are nu numai înțelesul de „das Umhergehen", „der Umweg", întrebuițat mai mult de Țoeți (în proză a început să se întrebuițeze numai după epoca lui August): *Lumina flexum Ducit in errorem variarum ambage viarum* (despre Labirint), Ovid. Met. 9, 161; *Daedalus ipse dolos tecti ambages que resolvit*, Aen. 6, 29, *Luna multiformi ambage torsit ingenia econtemplantium*, Plin. 2, 9, 6; *Itinerum ambages*, id. 36, 13, 19 no. 2; *Longis illic ambagibus itur*, Claudian. IV. Cons. Hon. 226, etc., ci și pe cel de „Umschweif", „Weitläufigkeit", „Ausflucht" în vorbire, „de dicendo, agendo (Gloss.) circuitus verborum vel anf(r)actus. obliquitates. circuli circuitiones dubietas et circuitus. incertum. sermones ambiguos sine ambage[s]: sine circuitu. (*Thesaurus linguae latinae* s. v.) care a trebuit să fie cunoscut și în latina vulgară, căci îl găsim adeseori și la scriitorii de comedii cei mai populari ai Romanilor: Sed quaeso ambages, mulier, mitte atque hoc age, Plaut. Cist. 4, 2, 81; tot așa id. Pseud. 5, 1, 10, Quas, malum, ambages (*Schol* „perplexiones") mihi narrare occipit? Ter. Heaut. 2, 3. 77; Non hic te carmine ficto, Atque per ambages et longa exorsa tenebo. Verg. Georg 2, 45; Vix pueris dignas ambages fallendae fidei exquirere Liv. 9, 11. fin.; Ne te longis ambagibus ultra, Quam satis est, morer, Hor. Ep. 1, 7, 82; Quando pau periem missis ambagibus horres, id Sat. 2, 5, 9; Praebuimus longibus ambagibus aures, Ovid. Met. 3, 692; tot așa id. ib. 10, 19; (din care în mod natural s'a dezvoltat cel de „Dunkelheit", „Rätselhaftigkeit", „Zweideutigkeit" (într cu ambigus): Et praecipitata jacebat Immemor ambagium vates obscura suarum Ovid. Met. 7, 700; Obscurae sortis Patres ambagibus

errant, id Fast. 4, 261, și despre răspunsurile oracolelor: Ambage nexa Delphico mos est deo Arcana tegere, Senec. Oed. 214; Redditum oraculum. quaerent sedem caecorum terris adversam. Ea ambage Chaloccedonii monstrabantur, Tac. Ann 12, 63; tot așa id. ib 2, 54; 11, 34). etc. .

Ca prototip trebuie să presupunem o formă *ambagella -am, care se va fi întrebunțat des în latina vulgară în înțelesul amintit de „Umschweif“, „Weitläufigkeit“, „Ausflucht“ în vorbire și din care s'a putut desvoltă substantivul românesc *îmbăgeană, dispărut acum din limbă, iar din acesta s'a derivat îmbăgiuă s. îmbăgiuă Pentru fonetism cfr. acioă, aciua și aciolă,*) care după d-l A. Philippide derivă din lat. *accellare, verb compus din ad și cella, în înțeles de „odăie pentru servitori, pentru săraci, coteț, vizunie“, „ferarum foramina“, Corpus gloss V, 443|43 Desvoltarea fonetică o explică D-l Philippide astfel: „Von cella wurde das rum. Wort durch a- abgeleitet, -ll- wurde entweder in ũ verwandelt oder beibehalten, je nachdem es nach oder vor dem Akzent stand“ (Zeitschrift, XXXI—1907, p. 288). „Etimologia aceasta este singura admisibilă,*) căci ea se potrivește atât din punct de vedere semantic, cât și formal. Sensul fundamental al lui aciua trebuie să fi fost „a ascunde“ și e posibil ca lat celare, „a ascunde“ să se fi prefăcut în „cellare“, sub influența cuvântului cella „ascunziș“ Pe când *accilla trebuia să dea *aceiua, *acellare trebuia să dea *acela După *aceiua s'a format infinitivul aceoă, aciua, cu noul prezent aciuez, iar din contaminarea acestei forme și a infinitivului *acela s'a născut forma aciolă, cu prezentul aci lěz“ (Pușcariu, Dictionarul limbii române, p. 19).

Intru'lp.

Relativ la *intru'lp* din strofa atât de cunoscută din *Nunta Zamfirii* lui Cosbuc:

*) Variantele sânt: *aciuu*, *actez*, *acioesc*, *acioez*, *aciuu*, *aciol*, *ac olez*, *aciuesc*, *aciuu*.

1) Gaster în Zeitschrift ' ' 469 și Hasdeu: *acqueto*, *acquiesco*. Ci hac: paleo-sl *utefati*, *utešt* „fugere, a fugere“.

De-ai fi văzut cum au jucat
 Copilele de împărat,
 Frumoase toate și *întrulpe*
 Cu ochi șireți ca cei de vulpi
 Cu rochii scurte până'n pulpi
 Cu păr buclat,

Di *Tiktin, RDWtb*, p. 842 ne spune: „adj. wohlgestaltet“. . .
 »Nach des Verfassers persönlicher Mitteilung dem Reime zuliebe aus *iutru'p* gebildet“.)^{*} Lucrul însă nu este tocmai așa. Di coleg C. Sanjoan (acum director al liceului de fete din Sighet), care a petrecut mult timp în Telci (j. Năsăud), comuna învecinată satului de naștere al lui *Coșbuc*, îmi comunică că cuvântul există în graiul poporului de-acolo și l-a auzit de mai multe ori.

„*Ce băeți întrulpei!*“, a zis odată un om despre copiii alțiua și a explicat că e se înțelege „unul și unul“, „ca dintr'o bucată“. Astfel *Coșbuc* încă a putut să-l cunoască de copil, rămânându-i în tezaurul său de cuvinte în mod subconștient iar într'un moment de inspirație l-a întrebuițat cât se poate de plastic.

Cuvântul altfel e probabil un postverbal derivat — cu omiterea lui *-ic* considerat ca sufix din *întrulpică* (rostit: *întrulpică*), *întrumpică* (rostit: *întrumpică*), *întrunpică*, *întrunchipă*, derivat și el din *într'un chip*, care se întrebuițează în părțile Năsăudului ca adverb în forma metatetică *întrulpic*, *întrumpic* și *întrunpic* (rostit: *întrulpicic*, *întrumpicic* și *întrunpicic*). Au împărțit lucrul „*întrumpicic*“ (= „într'o formă“). Locurile moștenite sânt „*întrumpic*“ (= „egale“). Ne-am „*întrulpicicat*“ s. „*întrumpicicat*“ (= „cât a dat unul, a dat și celalt“).

Înțelesul de „unul și unul“, „într'o formă“, „ca dintr'o bucată“ al lui *întrulpi* al lui *Coșbuc* se explică ușor din formele de mai sus.

Lea'ca

În comuna mea natală Zagra (j. Bistrița-Năsăud) se alungă câinii, cu cuvintele *te*, *te-te* (și: *tețea!*), *ciba* și *lea'ca*. Cărturarii mai întrebuițează pe: *marș!*

[* Și mie mi-a spus *Coșbuc* același lucru S P.]

Cel dintâiu e evident pronumele ung de pers. *Il te*, al doilea e rus. *liaca* „der Hund“ și „die Scheuche, das Schreckbild“. *Marsș* e de origine germană

Oci't.

Pe la Năsăud se întrebuițează adjectivul *oci't* cu înțelesul de „leit“, „chiar“: *ii ocit tată-so*. Cf. și comunicarea lui Corbu (Zagra, j. Bistrița-Năsăud): *ocit* = „acurat“. — Et ∠ paleo-sl. *očitъ* „manifestus“.

A păulă.

Pe Valea Someșului se întrebuițează verbul *a păulă* cu înțelesul de *a păți*, *a pătimi*. L'am auzit de nenumărate ori în satul meu de naștere Zagra (j. Bistrița-Năsăud) în fraze cum e: *ca asta n'am păulat-o* (»ca asta n'am pățit-o«). *Să știi c'a păulat-o* (= „să știi că i-a umblat rău, a pățit-o“).

Tot din Zagra face o comunicare pentru *Dicționarul Academiei* și consăteanul meu d. Corbu. „*Nu știu ce-oi mai păulă* (= „ce am de petrecut“). Îl găsım și în *Glosarul lui Vicu* cu înțelesul de „a păți, pătimi, experiã“: „*multe a mai păulat și biata N. cu herlmiul ei!*“ (Someș) și în *N. R. r. I, S. II, 157*: „*Vai și amar de zilele mele, că ce păulez eu cu el sa nu mai păuleze pui de șarpe!*“ (Reteag).

Din punct de vedere fonetic *păulă* ar corespunde unei forme latinești *păbularē în loc de *păbulari* (∠ *pabulum*) a mîncă (despre oameni), a paște (despre animale) (cf. eng. *pavlar* „das Vieh füttern“ MEW, 6131, p. 452).

Din punct de vedere semantic trebuie să plecăm de la pendant-ul corespunzător *mîncă* din fraze ca: *Biata preoteasa! ce-a mîncat de la părinte: Și pe lumea cealaltă cred c'o să-și aducă amînte!* DULFU, Păc. 203. *A doua zi [băiatul] trebuiã să aducă ichiurile, caprele, mielele . . . , căci altfel mîncă la palmă . . . până le aduceã . . .* Delavr. *Par.* 320. De mîncat se poate mîncă bătaie, trînteală, batjocuri și alte necazuri: *Fiecare . . . povestiã câte o batjocură, o trînteală sau o bătate bună mîncată de la Turci*. Ghica, 499. ap. *Tiktin*. De *păulat* s'a putut să se păuleze la fel. *Nepoate mai mîncat-ai sălăși de acestea de când*

ești, Creangă, 210. Și cu toată stăruința lui moș Fotea și a lui badița Vasile, Smărăndița a mâncat păpara, Creangă A. 3. Chiar și azi mănca jăpară. Co. I. 404, *A mănca papară* = être battu, être trompé. Zanne IV, 64. cf. Z. f. 34, 19–20 etc. *Cel ce a mâncat-o îi știe gustu* = „cel ce a pățit ceva“ Zanne, III, 571.

Întrebuințarea noțiunii mîncării cu această accepțiune e foarte veche. O găsim și la Plautus! „pugnos edere, die Fäuste kosten, d. i. Schläge bekommen, Plaut. Amph. 309“ (Georges, Ausf. LDWb., ed. VIII, 1913, p. 2335).

Papahagi ne dă următoarele paralele balcanice: „Ar Mică fuște, lemn, școp (dr. a mîncă bătaie). Alb. *hangren* Škop (= sie bekamen Prügel). Ngr. τρώγω ξύλο Blg. jade boj (dърво). Tii agaž ye nek (Șăineanu CV)“ (*Parallele Ausdrücke und Redensarten im Rumänischen, Albanesischen, Neugriechischen und Bulgarischen*, Jahresbericht, XIV, 127).

În felul acesta trebuie să credem că *păulă*, ca să-și poată asigura viața cel puțin pentru un oarecare timp s'a retras într'un colț de limbă — el se aude numai pe Valea So neșu ui, izolându-se în accepțiunea pentru care am dat exemplele citate mai sus.

Premîta'riu.

Se întrebuințează în Nordul Văii Someșului cu înțelesul de „sărăntoc“, „necăjit“: *Am audzât că sânt mulce nunț. Cîine su'nsoara? — Da cât premătari, cât traș și împiș tăț să acață giolaltă* (Dialog auzit în Zagra, j. Bistrița-Năsăud).

D-l T. Capidan îmi comunică din dialectul aromân cuvântul *părmătar* cu sensul de „negustor“. Dalametra dă forma *părmătar*. Dacă cele două cuvinte din dialectul dr. și ar. sânt identice, — ceea ce e foarte probabil, dată fiind puțința evoluției sensului de la „negustor“, „colporteur“, „ccropcar“ la cel de „sărăntoc“, „necăjit“ —, ele s'ar deriva din n.-gr. *παρματάρης. *πραγματάρης < πραγματευτής „marchand, mercier; colporteur“ prin schimb de sufix (Cf. Pascu, *Suffixe*, p. 92) Ar rămâneă să se stabilească când și cum a pătruns acest element grecesc în ținutul amintit. Pentru aceasta îi să ar trebui un studiu mai lung, luându-se în considerare toate elementele

grecești câte se cunosc în graiul de acolo, precum și alte fenomene de limbă care ar putea să ajute deslegarea acestei probleme. Deocamdată însă sântem nevoiți să ne mulțumim cu această notiță, înregistrând cuvântul din fruntea ei.

Săra'f.

În lucrarea sa *Paliia de la Orăștie 1582*, București. 1911, p. 16 D-l Dr. I. Popovici ne spune: „În cele următoare prezent în șir alfabetic toate cuvintele ungurești din Paliia pe lângă originalul lui Heltai“.

Din însuși felul cum e redactată această propozițiune se pare că D-l Popovici n'a luat în seamă la adunarea elementelor ungurești și prefața Paliiei, pe care n'avea cum s'o compare cu originalul lui Heltai. Numai așa ne putem explica cum de lipsesc dintre acestea cuvinte ca: *mester* < ung. *mester*, *oraș* < ung. *város*, *pildă* < ung. *pelda* (= germ. *Bild*), *varmigie* < ung. *vármegye*, *viteadză* < ung. *vitéz*, etc., ori nume ca *Jigmond* < ung. *Zsigmond*, *Frénti* < *Ferencz* (= germ. *Franz*), ca să nu mai pomenim de *Ardeal* < ung. *Erdély*, care toate se găsesc în prefața amintită (v. Bianu-Hodoș *Bibliografia românească veche I*, p. 93—97).

Dar scopul nostru nu este să ne ocupăm de aceste cuvinte foarte cunoscute, ci să atragem atenția filologilor asupra altui cuvânt care le-a scăpat din vedere tuturor acelor care s'au ocupat de elementele ungurești ale limbii noastre, precum și lui Tiktin în *DRG.*¹⁾

E vorba de cuvântul pus în fruntea acestei notițe pe care îl întâlnim în următoarea propoziție: *cu doi sarafi den scaunulū milostivniciei pre cei 2 îngeri de la groapă au semnatū* (Bianu-Hodoș, *o. c.*, p. 94).

Săraf, când e vorba de o lucrare tradusă din ungurește, nu poate să fie decât element unguresc (cf. ung. *szeraf* = germ. *Szeraf*), căci din paleo-sl. ne-a rămas *serafim* (cf. paleo-sl. *serafimъ* > gr. *σεραφίμ*).

1) Nu-l găsim nici în Mario Roques, *L'original da la Paliia D'Orăștie*, publ. în „*Melanges offerts à M. Emil Picot*“ (Extrait), Paris, 1913, care încă ne dă o lista de elemente ungurești din *Paliie*, fără să aibă pretenția de a fi complet.

Șúslă.

Cuvântul *suslă*, s. f., se întrebuițează în ținutul Năsăudului cu înțelesul de „vinars de prune în cea dintâi formă a lui, nedestilat, nefiert a doua oară“.

E din rus. *suslo* „dié Brantweinmaische“. Din acest *suslă* trebuie derivat numele localității *Susleni* din Basarabia și *Suslănești* din j. *Muscel*.

†Utri'nde.

Încă la 1875 consta, fără a da și etimologia, Silași în studiul său *Psaltirea calviniano-română versificată (Transilvania, VIII, p. 162)* că în Psaltirea de la 1697 a lui Viski se întâlnește „foarte des“ conjuncțiunea *utrinde* cu înțelesul „de aceea, deci, pentru aceea“, lat. „ergo“. Înțelesul a fost bine redat de Silași, ceea ce se vede și din propozițiile pe care le dăm mai jos, notând în parantese cuvântul unguuresc care-i corespunde în originalul lui Szenczi Molnár Albert:

ps. I, 4 *Utrinde* (= „azért“) *vor remënë en vécstë;*

ps. II, 3 *Utrindë* (= „ki miatt“) *dë fricë vor si amecz;*

ps. II, 5: *Utrinde* (= „azért“) *voj kraji și dsudecezele Den acesele binye va envaczacz;*

ps. IV, 2: *Utrinde* (= „hát“) *kum luj si nu gresicz Tremuracz, și temeczive;*

ps. VI, 8: *Utrinde* (= „azért“) *voj pizmasi myei Voj doszeditori myei Tare ve rusinacz;*

ps. VII, 4: *Utrinde* (= „azért“) *te szkole Domnë En lok ennălt entre jej szlë;*

ps. IX, 10: *Utrinde* (= „azért“) *în tine kredzuczi kari te stiu szor uzbei,*

ps. XII, 7: *Utrinde* (= „azért“) *pre Dihania ta czinë,*

ps. XVI, 1: *Utrinde* (= „azért“) *sufletum Domnuluj teu Dzi; tum jest Domin și czië mē veszelesk;*

ps. XVIII, 8: *Utrinde* (= „azért“) *pre pizmasi voj myej goni Pene nuj voj bate, nu moj odihnu;*

ps. XXII, 10. *Utrinde* (= „azért“) *Domne nu te deperta;*

ps. XXVII, 4: *Utr.nde* (= „azért“) *luj en Beszereka szvente*

Fekenduj sirtve ej voj Kenta jeu; 5: Utrinde (= „azért“) mie enke emi voja Szcz ved szvente facza ta oh Domne;

ps. XXVIII, 4: *Utrinde* — n'are corespondent în textul unguresc — *pre jej ej va batë; 6: Utrindecz (= „azért“) pezeste nerodul;*

ps. XXXI, 7: *Utrinde* — n'are corespondent în textul unguresc — *k'akmu me doszedesz k En mare nevojë Tu me milu- jeste;*

ps. XXXII, 3: *Utrinde (= „azért“) lu Dumnedzeu tocz ver- nics Sze sze rodse;*

ps. XXXIII, 4: *Utrinde* — n'are corespondent în textul unguresc — *tot natul sze temecz pre D[oj]muul;*

ps. XXXVI, 2: *Utrinde (= „azért“) szupt arepa ta omeni plekaszevor;*

ps. XLI, 2: *Utrinde (= „azért) si jeu czie dzik Domnë Fim milosztiv mië;*

ps. XLII, 2: *Utrinde* — n'are corespondent în textul unguresc — *misze varsze Inuma sicz dorestë;* etc.

S'ar păreă la întâia vedere că e vorba de un neologism introdus de traducătorul care, afară de textul unguresc, ținea socoteală și de vreun text latinesc.

Lucrul însă nu este așa. Cuvântul trebuie să fi fost popular, căci se găsește și în *Cartea cu învățătură* a lui Coresi de la 1581, p. 73 (ed. Pușcariu—Procopovici, tot p. 73) în pozițiunea:

Otrinde, o ome, deaca îmbogățești, nu grăi c' „amă scăpată den grije și den nevoe și mi-amă spăsită eu sufletulū. că amă destulū, de pociu face în totū chipulū“. Tot în această formă se găsește și la An. Car.: *Otrindé = „ideo“.* Învederat *otrinde*, în amândouă cazurile, se va ceti *utrinde*. Ce privește pe Coresi, e cunoscut că schimbul grafic între *u* și *o* eră obișnuit în textele noastre vechi. Chiar și în cartea citată a lui Coresi găsim, de pildă, la p. 302 *ucăriū*, iar la p. 303 *ocăriiā* (v. ed. Pușcariu—Procopovici, p. 274). De un cuvânt necunoscut pentru cei ce tipăreau cartea, de-aici o greșală de scriere, nu prea poate fi vorba, căci se găsește în partea omiletică, nu în evanghelii. În privința formei date de An. Car. avem o dovadă absolut

sigură că trebuie cetită *utrinde* în *Psaltirea* lui Viski care îi era contemporan anonimului, și-a scris lucrarea în Boldogfalva (= „Sântămăria) din j. Hunedoara, deci nu prea departe de Caransebeș ori Lugoj și o întrebuițează în această formă, cum am arătat, de nenumărate ori. Din punct de vedere etimologic avem de a face cu adverbul latinesc *utrinde* (din *uter* și *inde*) „auf beiden Seiten, in beiden Fällen“.

Za'die.

Cuvântul *za'die* (*za'ghue*) îl întâlnim cu înțelesul de „surță, credință“ (= „cătrință“) mai întâiu în *Lexiconul Budar*, iar după acesta în Alexi, Polizu, Burcian, Damé, care-i dă înțelesul „tablie“ și trimite la „fotă“, etc.

În Vaida, *Material jargon de dialect salagian* (În „*Tribuna*“ din Sibiiu, 1890, No. 83 sqq.) i se dă înțelesul de „șorț; măramă“ și se adaogă: „În înțelesul din urmă în o poezie din jurul Crasnei:

Cu zadia boare-i făcă

Și din graiu așă grăia

(*Gaz. Trans. N. 42, a. 1888, S. M.*)“ Dar „boare“ sau „vânt“ poate să facă țăranca și cu „șorț“-ul. Înțelesul de „măramă“ deci nu poate fi luat în considerare.

M. Pompiliu, *Graiuul românesc din Biharea, în Ungaria*, în *Conv. lit. XX. (1886)*, p. 1021 îi dă înțelesul de „pestelcă, șorț dinainte“. Se poate ca în Bihor să aibă în adevăr acest înțeles pe care și l-a câștigat prin extensiune. Dar adevăratul înțeles este acela care îl are prin părțile Năsăudului, și anume „cătrința“ sau „pânzătura“, cum i se zice în unele sate, „din napoi“ în contrast cu șorțul care se poartă numai dinainte. Zadia se pune, firește, și dinainte, dar atunci se face deosebire între „zadia dinainte“ și „zadia din napoi“.

Tiplea în *Glosarul Poeziilor sale populare din Maramureș*, Buc. 1906 ne dă: *Zadie*, pl. *zadii* = „cătrință, rochie“. Înțelesul din urmă e desvoltat, evident, prin extensiune.

Za'die se întâlnește des în literatura populară. Ne mărginim să cităm numai câteva exemple mai caracteristice: *Zadii de mătasă. Sa le poarte sănătoasă*. Marian, *Nașt.* 304. *Zadu răs-*

fățate, cârpe împănate Cojoace'mbumbate, ibidem, 607. Când te văd vechiă bine cu zadia de la mine. Culegere de doine, etc Brașov, Ciurcu, 1891, p. 56, *Neagră-i ca zadia'n cui Și nu-i dragă nimănu*. Ț'plea, P. p. 68 Din părțile ungurene e și proverbul: *Zadie băgată'n casă Multă zarvă'n casă lasă* (= de nora rea ce face vrajbă între ceilalți casnici), Zanne, P. II, 432.

Recapitulând cele expuse mai sus constatăm că cuvântul *za'die* are înțelesul de „cătr'nță“, „pfnzătură“, „șorț“, „fotă“ și „rochie“ și e cunoscut numai în Bihor, Transilvania nordică, Maramureș, Bucovina și, deoarece Cihac încă îl cunoaște, Moldova. Această împrejurare ne ajută să-i găsim mai ușor etimologia. Ea nu e cea dată de Cihac, *Dicț. d'ët. d.-r.*, II, 468, care-l derivă din un paleo sl *zaděti-zadejā, zaděvali-zaděvaja*, „imponere“, „injurare“, ci e din rus. (rut.) *zadii, -ia, -ee*, adj. „dindărăt“ (Pavlovszky, *RDWb*, 387, „hinter“). Dovada sigură o găsim în dicționarul rutean al lui Velechovski, care ne dă (f, 243) ca al doilea înțeles al lui *zadnicia* f. „der hintere Teil des Weiberkleides“. Cum am amintit, acesta a trebuit să fie și înțelesul original al românescului *za'die*. Mai târziu, prin extensie, a numit și „zadia dinainte“, „șorțul“, „rochia“.

Zgâmbo'iu (zgâmb, zgâmbă'u).

Știința nu face deosebire între cuvinte. De aceea ne luăm îndrăzneala să ne ocupăm și noi în cele următoare de acest cuvânt pe care-l cunoaștem din părțile Năsăudului cu înțelesul de „die Spitze des männlichen Gliedes“. Am auzit, d. p., un țărân strigând într'un moment de suărare într'un ton batjocuritor propoziția: *mânca-mi-ar zgâmboiul!* *Zgâmboiu* i se zice în batjocură și unui copil care stă gură-cască.

Între comunicările făcute pentru *Dicț. Acad.* găsesc: *zgâmb, zgâmboiu* = „dinte“ (în sens rău), Com. Ar. Tomiac, Straja (Bucovina).

Derivate auzite de mine sânt: (trans.) *a zgâmbol* și *a zgâmbolă* = „a trage pielea de pe zgâmboiu“; *a-și zgâmbol (zgâmbolă) ocului* = „a-și zgâi ochi“; (refl.) *a se zgâmbol (zgâmbolă)* = „a se înholbă“. Afară de acestea se găsește între comunicările pentru *Dicț. Acad.* următoarea: *a se zgâmb-*

boiă = „a se crepă coaja“: *nucile se bat când se zgâmboaie bine de coaja verde*“. Com. Olmaz, Măgurele (Teleorman). Înțelesul din urmă este, evident, figurat. Adevăratul înțeles trebuie să fie cel cunoscut de noi.

Ce privește etimologia, cuvântul trebuie să fie un eufemism, și credem că a fost derivat prin sufixul *-oiu* din un mai vechiu *gâmbă < paleo-sl. *gōmba* (*gōba*) = σπύγγος „Schwamm“, „burete“ (cf. lit. *gūmbas* „Erhöhung, Knorren, Gewächs an einem organischen Körper“, la Berneker, *SlEtWt.*, 340) că care se aseamănă membrul viril „zgâmboiat“. Pentru derivație cf. *furcă* — *furcou* etc. Am putea cită și exemple mai apropiate cu înțeles, dar cruțăm cetitorii. Din același cuvânt și în același chip s'a derivat prin sufixul *-ău*¹⁾ *zgâmbău*. *Z* a intrat în cuvânt în urma contaminării cu *zgâl*, cu care are înțelesul înrudit. Deoarece paleo-sl. *gōmba* (*gōba*) n'a putat [dă în românește decât *gâmbă, credem că *zgâmb* este, ori un primitiv reconstruit din *zgâmboiu* și *zgâmbău*, ori un postverbal al lui *zgâmboi* (*zgâmboiă*).

Zo`te cuște.

Cuvintele oricărei limbi trăiesc o viață foarte asemănătoare vieții animalelor: se nasc, se dezvoltă, slăbesc și mor; se și reproduc dând naștere adeseori unei numeroase familii de derivate și compuse. Aproape în fiecare zi vedem că intră în limbă termeni noi, iar între ei și vechile cuvinte se încinge o luptă pe viață și pe moarte fără considerare la situația avută. Mult mai tinere, mai puternice și mai bine înarmate pentru luptă, cuvintele nouă scot pe cele vechi din situația pe care le-o răvnesc și le fac pe încetul să fie uitate, să se învechească, pe urmă să moară. Cu un cuvânt, și cuvintele, ca și speciile de animale, cunosc și practică lupta pentru existență¹⁾.

În această luptă, care — acțiunii răspunzându-i de obicei o reacțiune corespunzătoare — poate să fie foarte îndelungată, întreruptă uneori de acalmii și armistiții provizorii ori durabile, un fenomen foarte interesant de studiat este cum uneori cuvântul, înainte de muri se retrage într'un colțșor de limbă, se

1) Albert DAUZAT, *La vie du langage*, Paris, 1910, p. 177.

cristalizează într'o locuțiune, în care trăiește uitat, vegetează veacuri întregi până când timpul care roade toate în sfârșit îl face să dispară.

O astfel de locuțiune este *zo te custe*, care se întrebuințează, după cum îmi comunică D-l Traian Gherman, directorul liceului de fete din Blaj, în ținutul Beiușului fără ca localnicii să-și dea seamă de înțelesul ei, de aceea o și rostesc într'un singur cuvânt: *Zotecuste*; atâta doar că simt în ea un fel de salutare

În adevăr locuțiunea ni se pare, când o auzim, mai întâiu rostită într'un singur cuvânt, oarecum străină, deși cât se poate de latinească, căci e evident: *deus te constet* - „Dumnezeu te țină, Dumnezeu te trăiască“.

Pentru istoria limbii ea e importantă din două puncte de vedere. Mai întâiu ne păstrează aceea formă mai scurtă *zo=zau*, în loc de *Dumnezeu*, care afară de formula de jurământ: *zău!* se mai găsește numai în textele vechi și izolat în locuțiunea *ajtedzeu* = „ajute Dumnezeu!“ cf. HASDEU, *Et Magn.*, I, 608—9, III, col. XXI), iar al doilea, mai face să trăiască până la o zi verbul *a custă* = „a trăi“ (trans. și intrans), „a ținea“, „a rămâne“, care se luptă cu moartea aproape de o sută de ani, în forma analogică de conjunctiv *custe*.¹⁾

Acest verb eră întrebuințat în veacul al XVII-lea pretutindeni în Moldova, în Ardeal și în Bănat.

Se găsește în Pallia de la Orăștie în forma *să custarem* = „de vom trăi“ (*Cipariu, Chrest.* p. 53).

Varlaam și Dosofteiu îl întrebuințează de nenumărate ori. Astfel în *Cazania* lui Varlaam găsim:

ce are iubi să custe în veci (I. 277); *el iubiia să nu moară nice odală, ce să custe totdeauna, să mănânce numai și să bea* (I. 277); *acest vonic bogat cercă traiu mult se custe* (I 277²); *cum să custe aciastea întru ai mulți, când putredesc* (I. 350²); *s'ară și custă de unele ca acestea, de năprasnă vine moartea* (I. 350²); *frămse-*

1) Pentru fonetism cf., alături de forma de conjunctiv cea mai lățită și literară *guste* a verbului *gust* și *guște* la V. PĂCALĂ, *Monografia comunei Rășinariu*, Sibiu, 1915, p. 128. apoi forme ca *aceștea* în loc de *acestea* etc., care se aud în multe regiuni.

țea și norocul curund trec, iară dzîu tot va custă (I, 351); trupul să moară, iară sufletul să custe fără moarte (II, 23); custă 40 de zile plângând și postindu-sa (II, 25), au doară gândești că veri custă în veaci (II, 40)

La Dosofteiu îl aflăm :

d) în *Psaltirea în versuri*.

domnul cu vecii custă pie așezare (29); dărueste, doamne, a ta bunătate să ne custe (62); cât îmi este traiul, să cust cu dulceață (71); pizmașii custa cu traiu dulce (128); peste rod de rod să- dai să cus'e lung trai (198); să vă custe sufletele în viață (227); va custa cu crăie dulce (237); ziua aceia va să custe vreme nencetată (282); casa ta custă'n veci fără simântă (321);

b) în *Viețile sfinților*.

tată tau custă (30₂), nu să cade să custe oarîeni fără d'umnezău (41-); le custă pruncu fără sminteală (111); cf. încă 264_t, 4; 271₄; 2826₉.

La 171 îl găsim alături de sinonimul său a trui 171b₃, v, *Jahresbericht*, V.)

Se găsește în SICR. DE AUR CCR Cipariu, *Chres* p. 126, de acum înca până vom custă dă-ne pōstori buni sufletești, și în *Documentele românești din arhivele Bisriței* publicate de N. IORGA: Să te custe Dumnezeu întru Domnie cu tot orașul imprăunu (I, 3, dela 1591); iar eu ma vouu ținea aicea în Moldova lângă omunî miei pană cându vouu custă, ce vădzu că nu vouu custă multă (I, 8b de pe la 1650); precum și la AN. CAR. cu înțelesul de „conservor, vivo“.

Citatul de la 1597 ne arată vechimea locuțiunii despre care vorbim.

Fie că l-au învățat din cărțile bisericești amintite mai sus, fie că-l cunoșteau din graiul poporului, ve bul a custă il întrebunțau des și corifeii renașteri noastre culturale și literare la începutul veacului al XIX-lea.

Astfel îl găsim la MAIOR în *Istoria pentru începutul Românilor în Dachia* în următoarele locuri: Aco o aproape de Patinașu, nu aveă nădejde su poată custă (16); Sub nișme de Unguri

1) Cipariu îi dă la acest loc și etimologia „custă” constare 'vivre'. Mai târziu s'a ocupat de el Tiktin, ZRP_h, XI, p. 78.

custă. Bohemi, Greci, Șpanioli (17); *Grăește despre Konstanie, ta'ăl lui Constantin ca de cel înainte de sine custat* (26); *Așa au custat Românii în Dachia cu Goțu* (33); *Voii arată în Istoria cea Besericească a Românilor, carea, custând, cu ajutorul lui Dumnezeu cuget a o adună* (250).

Tot așa de des îl găsim și în HRONICA lui ȘINCAI-*Inscripțiile, care până în ziua de astăzi custă mai cu samă în Ardeal* (I, 77.); *Se poate vedeă din inscripțiile ce jână astăzi custă în Gradișca* (I, 1130), *Picnul, Capul și Novele, care mai nainte numai din câte un turn custă* I, 832); *Acesta au poftit slobozenie... ca să joata custă și în terile împaratului* (III, 1634

În jumătatea a doua a secolului al XIX-lea teritoriul în care se întrebuișă cuvântul s'a redus foarte mult. Îl aflăm la Moți și în Bihor, dar și aici mai mult în formele fixe ale poeziei. Ni-l dau de pildă, FRÂNCU—CANDREA, într'o poveste: *Așa între dealuri și munți, custă uu om sărac cu numele Toader* (M. 267), și M. POMPILIU într'o poezie: *Nu ma da dup'austă.*

Cât pe lume voii custă Pp. 63/8). Il mai găsim în sfârșit la ZANNE, PR. R. III, 188 în:

Ieea lată că se gată, Ieea 'ngusfă 'că mai custă = „adică cu ieea lată se gătește averea, cu ieea 'ngustă averea ține mai mult“.

D-l director al învățământului mediu A. Ciortea (Cluj) mi-a comunicat că în Măierău, lângă lara (j Murăș-Turda, pl. Reghinul-sup.) măi spuneau bătrânii, de pildă Ilie Ciortea (1817—1907) formula de b necuvântare *Dumnezau să te custe!* (=Ban. *să te trăiască Dumnezeu!*). Generația mai tânără nu o mai întrebuișă. Atâta, cred și după mărturisirea D-lui Zucu, stud. în litere, de origine banățean, poate să atesteze și D-l WEIGAND în JAHRESBERICHT, IV, 328.

Cuvântul începe a nu mai fi înțeles. Versuri ca:

*Căt oi gustă și-oi trăi
Fata mare n'oi iubi*

DOINE, 27,9),

în care s'a pus *gustă* în locul lui *custă*, ne arată că acesta a încetat de a mai *custă*. Cu generația viitoare poate să dispară și locușinea *zo te custe*. Dar dacă al ei *zo* nu mai are puterea

s'o mai *custe* în limbă, e datoria noastră a filologilor s'o prohodim cel puțin cum se cuvine.

N. Drăganu.

XII.

Cuvinte și etimologii de rectificat.

Se întâmplă adeseori că o greșală de scrisoare ori de tipar ori chiar copiarea greșită a unui cuvânt pe fișe, mai ales când e vorba de cuvinte dialectale ori vechi, poate să inducă în eroare chiar și pe cei mai distinși și scrupuloși filologi, ademenindu-i să dea etimologii uneori fantastice.

Iată câteva cuvinte și etimologii de acest fel care trebuie scoase din dicționarele noastre.

1. Foamene.

În *Dicț. Acad.* II, p. 148 găsim:

Foamene + s. f. = *foame*. *Vor vie via a de ve[a]c: Nu vor avè scârbă, nece durerea. . . nece a se face foameni, nece va lipsi vară. . .* CUV. D. BĂTR. II, 462. — Pentru etimologie, cfr. *foame*.

La *foame* ni se spune că "limba noastră păstrează și urme de o declinare **fames**, — ***inis**, ca în sard. *famine*, span. *hambre*, gascon. *ham*" etc. D-l PUȘCARIU s'a lăsat ademenit de acest fapt pentru a admite cuvântul citat mai sus în *Dicționar*. De fapt cuvântul nu există. În *Codicele Todorescu*, care încă ne-a păstrat textul *Cugetărilor în ora morții* din care se citează, în locul corespunzător (f. 872°, r. 13), citim *oameni*. Deci se dovedește de întemeiată bănuiala lui HASDEU (*Cuvente*, II, p. 488, N. 88) care admitea alternativa că: *foameni* poate să fie „în loc de *foameți*, plural de la *foamete*“, ori, „printr'o eroare grafică“ sub influența începutului verbului *face* de mai nainte, „pluralul *oameni*“. Dar, și fără a cunoaște redacția *Codicelei Todorescu*, din însuși textul ne putem convinge că nu poate să fie vorba de *foameni* = „foameți“, căci cu câteva rânduri mai sus ni se spune că în raiu: „nice va lipsi ploaie, nice căldură de soare, nice vor munci, de foame nice de sete“, etc., ci va fi numai bine și fericire și „nu va lipsi a